

Chyzer Kornél emlékezete.

Emlékbeszéd tartotta Dr. Pantocsek József 1910. okt. 31-én.

Chyzer Kornél, a kiváló orvos és természetbúvár, született Bártfán, 1836-ban. A természet iránt már gyermekkorában nagy hajlamot tanusított, csakis abban lelte örömét. — Középiskolai tanulmányainak befejeztével a pesti magy. kir. tudományegyetem orvosi fakultására iratkozott be, a hol orvos-sebészi és szülésmesteri oklevelét 1857-ben nyerte el.

Már mint orvosnövendék, szabad óráit a nemzeti múzeum állattani osztályán töltötte, a hol magát kivált az alsóbbrendű állatok rendszeres tanulmányozására adta. 1860-ban kinevezték a nemzeti múzeum állattani osztályának segédőrévé. — Ugyanezen évben Pesten, a városi főreáliskolában, mint a természetrajz tanára is működött. —

Kiváló, áldásos orvosi működését 1861-ben, szülővárosában, Bártfán kezdette meg, a mely város az ő szülőttjét, városi- és fürdőorvosnak választotta meg. Eme hires hazai fürdőnk igazán csak Chyzer dr. szakavatott működésének köszönheti imponáló fejlődését és fejlesztését.

1869-ben Zemplén vármegye főorvosává választatván, Sátoraljaújhelyre költözött. Mint Zemplén megye főorvosa, ezen vármegye közegészségügyét, a régi divat- s szokástól eltérően, a legmodernebb tudományos szempontok szerint vezette és irányította. A természetbúvár éles megfigyelése e helyen is rávezette arra, hogy a ragályos betegségek nem holmi contágiumokból erednek, de igen is pathologikus, szerves, élő mikrobákból. Ezen helyes megfigyelésének köszönhette,

hogy a Zemplénben 1872—1873-ban oly nagy mértékben dühöngő ázsiai cholera-járványt leküzdhetette s oly nagy sikerrel megtörte — mert megállapította, hogy a betegség fertőzött viznek az ivásától származik.

Zemplén vármegyét 1892-ben hagyta el, Hieronymi Károly egyenes felszólítására, a ki e kiváló hygienikust és kiváló gyakorló orvost, a belügyminiszterium közegészségügyi osztályának főnökévé szemelte ki. — Ez valóban szerencsés fogás volt!

Chyzer mint protomedicus regni Hungariae, valóban új, modern ideáival bámulatos alkotásokat végzett. — A közegészségügyet teljesen reformálta, a modern tudomány színvonalára emelte. Megteremtette az 1874. évi közegészségügyi törvénynek reformját, mely annyira bevált s létrehozta azon csodát, hogy a belügyminiszteriumban az orvos, mint orvosszakértő érvényesült. Ő létesítette a miniszteriumban elhelyezett bakteriologiai intézetet már 1893-ban. Ő a megteremtője a trachoma elleni védekezésnek. Ő volt ama kartárs, a ki kartársai ügyével törődvén, az orvosi kar tekintélyének emelésén folyton fáradozott, ő volt az orvosi kamara létesítésének előharcosa. Annak pedig, hogy ezen eszményképe nem vált valóra, sajnos, mi orvosok vagyunk az okai.

Chyzernek sajnos, a keserűségből is bőven kijutott. Hieronyminek, azon belügyminiszternek a távozásával, a ki annyi érzéssel birt a közegészségnek ügye iránt, — a mi nem is lehet másképp, mert hiszen Hieronymi mérnök, már pedig helyes közegészségügyi intézkedéseket nem jogászoknak, — hanem csak orvosoknak — és mérnököknek együttes működése hozhat létre, — bizony a közegészség iránti érzék a belügyminiszterium vezetésében a legalacsonyabb fokra szállt. Jöhetett Chyzer bármilyen életrevaló eszmével, az pénzhiányában nem valósulhatott meg. Hiszen megtörtént, hogy egyizben, a trachoma leküzdésére előirányzott 50.000 forintot is törülte a hatalomra jutott számvevőség, vagy, hogy a tuberkulózis leküzdéséről le kell mondanunk pénzhiány miatt, hogy Chyzernek első alkotását, a bakteriologiai intézetet nem fejlesztették, hanem igenis beszüntették, az idej kolerajárvány nagy örömére!

Bokros hivatalnoki teendőinek közepette sem felejtkezett meg Chyzer kedvenc tndományáról, megirta Magyar-

ország pókfaunájára vonatkozó nagybecsű művét, továbbá Magyarország balneológáját, mely műve német nyelven a híres Enke cégnél jelent meg. Megírta Zemplén megye madarainak, halainak, lepkéinek és rovarainak lajstromát, ő volt közel 20 éven át az orvosok és természetvizsgálók vándor-gyűléseinek lelkes és fáradhatatlan elnöke. És még legutóbb két év előtt, megírta szülővárosának, Bártfának terjedelmes flora-lajstromát, mely utolsó munkája a Dégen Árpád által szerkesztett Botanikai Lapokban jelent meg.

Ily úttörő sokoldalúság lehetetlen, hogy ne érvényesült volna és ne részesült volna külső elismerésben. Tudományos intézeteink közül első volt az akadémia, a mely Chyzer-t még segédőr korában levelező tagjává választotta. — Orvosi és hivatalos működését a király is méltányolta, a mikor miniszteri tanácsossá nevezte ki őt, érdemeit azon kívül a Ferenc József-, a vaskorona-, és a Lipótrend adományozásával látható módon is jutalmazta. Kebelbeli orvostársai pedig ezüst emlékéremmel, a Chyzer-plaquettel tisztelték meg 70-dik születésnapja alkalmával.

Chyzer, a szenvedőknek és orvosoknak önzetlen barátja; az orvosi rendnek, a közegészségügynek, a szenvedő emberiségnek és tudománynak nagy kárára sajnós, kimúlt. Hosszú betegeskedés után meghalt Budapesten, 1909. év szept. 15-én.

Legyen emléke örök, eme puritán ember életpályája pedig, legyen minden orvosnak mintaképe és irányítója.
